

De verwarming nu en in vroegere tijden

In 1972 hebben wij centrale verwarming laten aanleggen. Het lijkt mij wel aardig om eens na te gaan hoe het in mijn kinderjaren en ook in latere jaren was gesteld met de verwarming van de woning. In mijn kinderjaren hadden we geen andere verwarming als het vuur, waar men ook het eten op kookte. Ik zie het nog zo voor me: de raakkoele of vuurrake: dit was een vierkant gat in de vuurplaat aan de stapelmure. Achter het vuur was de staande plaat, en die wordt door ons nog altijd bewaard. In de vuurrake hadden ze een pot in de grond waar het vuur in brandde en waar de asse in achter bleef, die ze er 's morgens met de assenschuppe uit schepten.

's Zomers werd er hoofdzakelijk rieve (rijs) gestookt die men op de holtpoer met de niep (hiep, hakmes) aan stukjes van een kleine halve meter hakte. De zorg voor brandhout nam vroeger een belangrijke plaats in. Van januari tot half maart, als de sneeuw het toeliet, was men hier druk mee. Om de vier of vijf jaar werden de singels en wallen of e houwen (gekapt). Het dikke hout werd apart gehouden. De rieven (dunne takken) werden in busse (bossen) gebonden en op hopen van vijf gezet. Iedere hoop noemde men dan een worp en twintig worp was een vim. Bij het werk hadden me vaak leden miesen (handschoenen met met halve vingers) aan. In het voorjaar werden die bossen dan aan de riezemiete (mijt) e varen, en die er wat over had kan ze wel kwijt aan de bakker die heel wat kon gebruiken voor de oven.

Wij jongens moesten wel eens helpen met takken leggen. Een bos takken werd eerst wat in e kurt (op lengte gemaakt). Vader of Grootvader bond ze dan vast met een twieg (twijg) waar eerst een oog aangedraaid was. Vastbinden was zwaar werk en wij konden wij dat nog niet. Ook hadden we achter in de Vlesse (in oude akten zo aangeduid als Schaapsweide) langs de leide nog een rij kopwilgen (knotwilgen) staan, die ook om de vier of vijf jaar werden afgezet. De rieve werd altijd nagezien of er ook een greepenstelle (steel) of schuppen (schoppen) steel of een dursstok (dorsstok) in zat, want die maakte men allemaal zelf. Zo ook de hulten gaffel (gavel, vork) voor het opschudden van het stro na het dorsen. De bessemriese (berken bezem rijs) werd apart opgebonden, want men had 's winters heel wat bezems nodig om de delIe (deel) af te keeren (vegen). Het dikke hout bracht men naar huis en werd stuk gehakt, e kleufd (gekloofd) en droog in de schuur gepakt. Dat noemde men dan kleufholt. 's Winters werden de dennen in het veld wel eens gesneuid (gesnoeid). De dennenriese gebruikte men meestal voor de fenuspote (fornuispot). Wij moesten wel eens fenuspote stokken, die dennenoalen (naalden) branden zo heilig (fel). Als er dan een harsmenneke (harsknobbel) in zat, hielden wij (kinderen) die apart, want die brande zo fijn. Ook de dammers (wakels, jeneverbessen) snisterden lekker onder de fornuispot.

De bomen werden van tijd tot tijd uut e takt (gesnoeid), alles om dat onmisbare brandhout. Als men het hout had stuk gehakt, werd het in de holtbak gedaan. Die stond in de hoek van de heerd, zo noemde men die plaatsen opzij van het vuur. De hoek van de heerd diende tevens als zitplaats. Het was heel gewoon als er proatvolk kwam bij winteravond, die een plaatsje kregen op de holtbak. 's Winters werd er ook wel eens een dooie stobbe uit gehouwen, en met de biele (bijl) kort e houwen (gekloofd). Schadden dienden ook wel asl brandstof, ik kan mij nog zo die geur van die brandende schadden voorstellen. Grootvader zette ze netjes op de kant van de vuurplaat rondom het vuur en dit gaf een lekkere warmte. In die schaddenasse kon je zo best eerpels in broan en die broaneerpel (gebraden aardappels) werden met schil en al in die hete as gelegd. Als ze gaar waren, met iets zout of boter er tussen, smaakten lekker.

Die schadden was een soort turf die ze op de veenachtige stukken staken met de schaddenschuppe. Ik weet nog dat ik met Grootvader mee ging om schadden te stekken en ik mocht ze opzetten maar dit ging niet zo best. Die schadden werden in vierkanten opgezet om te drogen, en als ze droog waren werden ze opgehaald en in de schuur in de schaddenhoek gevlijd. Ik weet nog dat ze schadden ophaalden en dat Veldermans

Hansoom daarbij hielp. De schadden werden gestoken, dat wil zeggen het bovenste laagje met hei en mos en zo min mogelijk zand, want het veen zat niet zo diep. Ik weet nog best waar ze die schadden staken in het nieuwe kampsveld en in de Vlesse, en ik zie daar ieder hoogte en laagte nog zo voor mij als was het gisteren dat ik daar rond liep. Ik denk vaak: mocht ik het nog eens één keer weer zien zoals ik het zag toen ik zo'n jaar of tien, twaalf was. Vader vertelde hoe hij als jongen, (hij woonde toen nog op de Stroek) meeking naar het Riessense venne om turf en schadden te steken. Diep in het veen zaten soms hele boomstammen. Kienholt noemden ze dat. Ze sloegen er wel eens er wel eens stukken af om te verbranden. Dit eeuwenoude hout was zo hard als glas en was in het veen voor verrotting bewaard gebleven. Ook waren daar mensen uit Rijssen aan het turf steken geweest. Die hadden het gehad over die mensen die naar de stoom (fabriek) gingen. "Dan goat ze doars mangs um acht uur hen en dan hebt ze de duppe (ogen) nog half too, en dan hebt ze un stuk stoomstoete (boterham) op de voest". Later toen de schadden meer uit de mode gingen, kochten wij elk jaar een vracht turf. Turf Hein (Herder) met van der Meer uit Raalte, dit was een turfschipper, gingen langs de huizen om turf te verkopen. De turf moesten we dan halen uit het schip in het kanaal bij Zonnenberg of Kupergaitsbrugge. Het waren korte of lange turven. De korten waren harder, dit was baggerturf en de langen waren flosser (zachter). Als de vroalen (vrouwen) un kulleken (kooltje) in de stoave (stoof) wilden hebben dan pakten ze de tange (tang) of de vuurleppel en dan schepten ze wat vuur of een gleuinig (gloeiend) kulleken in de stoavepot. Als het 's winters vinnig koald was namen ze de warme karkstoave mee naar de kerk. De karkstoaven waren mooi uitgewerkt en mooi donker gevlamd opgeschilderd, in tegenstelling tot de gewone daagse stoave. Als het vuur slecht brandde doordat het hout wat vochtig was, dan moest het aangeblazen worden met met de bloazepiepe.

De tange, de vuurleppel, de bloazepiepe en de assenschuppe hingen ze altijd aan het heerdiezerke (haardijzer) aan de stapelmuur. Moeder en Grootmoeder deden gloeiende houtskolen in het komfoor om koffie of eten warm te houden. Het komfoor was een rond plaatijzeren bakje met daaronder drie pootjes en bovenop een rooster. Als er gloeiende doorgebrande turf over was, bewaarde men die in de doofpot, om ze later weer even te laten doorgloeien in het vuur. Als de vrouwen strijken wilden met het striekiezer (strijkijzer) dan waren ze ook weer aangewezen op kullekes uit het vuur om het strijkijzer warm te krijgen. Zo was het haardvuur vroeger in het leven onmisbaar. Meester Heuvel schreef het zo treffend in zijn boek over het oud Achterhoeks boerenleven: "het Heilig haardvuur onder den wijden schoorsteen, een altaar der huiselijkheid." Ik denk aan het gesjirp der hemoltjes (heimpjes, krekels) achter de staande plaat tussen kollestenen, bij winteravond in het gele schijnsel der Engelse lamp. Als wij bij winterdag naar school moesten en het vinnig koald was, warmden we ons eerst nog even bij het vuur. Grootvader deed gloeiende kolen in onze klumpkes en schudde ze goed, zodat ze van binnen lekker warm waren. O, heerlijke kindertijd, maar wat een verschil bij het leven van nu.

In de school was het ook altijd wel lekker warm. Er stond een grote kachel in elk van de beide lokalen, die met kooks (cokes) werden gestookt. Ze gaven een scherpe prikkelende geur af. In de zomervacantie werd het hele kolenhok met kooks gevuld. De kachel werd 's morgens aangemaakt door Hegen Bats of Toos. Zij namen altijd een paar turven mee uit het kolenhok, om die 's morgens thuis eerst in het vuur te doen en dan gloeiend mee naar school te nemen. Toen kwam de tijd dat het haardvuur voor altijd uitdoofde. We kregen een potkachel. Wij kinderen vonden dit wel fijn, die wijde potkachel met die groenglazen knop aan het kacheldeurtje en de ronde plaat om de kachel. Daar kon je zo fijn de voeten op warmen. Later kregen wij een fenus (fornuis) om op te koken en een kolomkachel voor de verwarming 's winters. Nog later kwam de vulkachel, zodat men niet de hele dag de kachel hoefde te stoken. En wat was het een heerlijk warmte, toen wij de kolenhaard kregen. Toen droomden wij nog niet van centrale verwarming, zoals wij thans hebben en wat ons nu wel de meest ideale manier van verwarmen lijkt. Maar wij weten nog niet wat voor mogelijkheden ons de toekomst zal brengen.